

Корпоративна социална отговорност и публични политики: фокус и тенденции в България

Ирена Славова*

Резюме

Съвременната теория и практика в областта на корпоративната социална отговорност (КСО) утвърждават разбирането за промяна в отношенията между правителства, бизнес и общество и тяхната роля за развитието на КСО. В последните десетилетия корпоративните стратегии, свързани със социалните проблеми и околната среда, все повече се увеличават, националните правителства разширяват обхвата на прилаганите нови модели за регулиране на отговорно бизнес поведение. Социалните ползи от КСО обаче остават лимитирани, ако те не бъдат интегрирани в по-обширни стратегии, за което определяща роля имат публичните политики.

В настоящата статия чрез систематизирано характеризиране на публичните политики за популяризиране и насърчаване на КСО първо, се дава отговор на въпроса: противопоставени или съвместими са корпоративна социална отговорност и правителствена политика. Второ, разгръща се теоретична дискусия за връзката между вътрешните институции и КСО, както и за ролята на транснационалните институции и актьори в нейното развитие. Представените теоретични подходи за анализ на публичните политики, свързани с отго-

вортното поведение на бизнеса, поставят въпроса за политическия избор: вътрешно управление или глобално управление, възможен ли е интегриран подход за развитие на КСО? Трето, на базата на практически изследвания на КСО публични политики с различен обхват и направено проучване по университетски проект са изведени основните тенденции и фокуса в публичните политики за насърчаване на отговорно бизнес поведение в България в контекста на страните членки на ЕС.

Ключови думи: корпоративна социална отговорност, публични политики, глобализация, инструменти за публична политика, заинтересовани страни.

JEL: M14; P16.

1. Увод

Академичните изследвания и емпиричните проучвания в областта на КСО установяват, че в последното десетилетие правителствата навсякъде по света провеждат все по-активно публични политики за насърчаване на бизнес дейности, осъществявани по отговорен и устойчив начин (Albareda et al. 2007, Moon, 2002, Moon et al. 2012). Нарастващата роля на правителствата като движеща сила за развитието на социално отговорни практики променя правителствения капацитет при решаването на социални и екологични

* Ирена Славова е доктор, доцент в катедра "Маркетинг и стратегическо планиране" на УНСС, e-mail: irenaslavova@yahoo.com

проблеми, взаимоотношенията с бизнеса и моделите на регулиране. В този смисъл, правителствата са включени в нов тип политически взаимоотношения с бизнеса и гражданските общества като заинтересовани страни с цел популяризиране на отговорни и устойчиви бизнес практики (Albareda et al, 2007; Fox et al., 2002, Moon, 2002a, Moon, 2007b).

В началото на новото десетилетие тези правителствени инициативи се доближават и съпътстват с действията в подкрепа на КСО на различни международни организации като Глобалния договор на ООН и Европейската комисия, които определят ролята на публичната администрация и инициативите на публичните политики като ключ към утвърждаване и развитие на концепцията за КСО. Инкорпорирането на публичните политики в КСО рамка представлява нов етап в нейното развитие, "трета генерация корпоративна социална отговорност" (Zadek, 2001)¹. Основен резултат на този трети етап от развитието на КСО е новата главна действаща роля на правителствата в промотирането на социално отговорни дейности (Zadek, 2001).

2. КСО и правителствена политика

КСО често е дефинирана като "доброволна, над задължителните, законови изисквания." Повече от десетилетие съгласно Европейската комисия (2001, 2002, 2006) КСО е концепция, според която компаниите интегрират на доброволна основа грижата за обществото и околната среда в своите бизнес дейности и във взаимоотношенията си със заинтересованите страни" (ЕС, 2001, р. 2). Основната идея за КСО е позната също така като принципа на трите основни елемента, което означава, че бизнесът постига както икономически, така също социални и екологични цели (Elkingro, 1994).

Ранните дефиниции за КСО изключват бизнес действия в отговор на закона или публични политики. Такова мнение е вплетено в критиките на Friedman за КСО – публичните политики трябва да бъдат оставени на представителите на политиките и публичните служби и хората на бизнеса трябва да правят бизнес; социалната отговорност на бизнеса е само една – да увеличава печалбите (Friedman, 1970). Някои съвременни учени изразяват аналогично становище и дефинират КСО като действия, които се появяват, за да се създадат социални ползи, които са над интересите на фирмата и не се изискват от закона (McWilliams&Siegel, 2001). В тази дефиниция има елементи на подражание – "КСО означава да "отидеш отвъд наложеното от закона" и над интересите на бизнеса, особено когато има изисквания от заинтересовани страни, такива като служители, потребители, организации на гражданското общество и правителства и те (заинтересованите страни) оценяват съответните корпоративни усилия" (McWilliams, A. &Siegel, D. 2001, р. 119).

Конвенционалните, общо приети дефиниции за КСО се стремят да фокусират преди всичко върху това, какво не е КСО – най-общо това са фирмени дейности, които не са свързани с правенето на печалба и се отдалечават от същността на бизнеса; не се изискват от закона и не са резултат от правителствена принуда. Този тип разбиране за КСО е причината, поради която много от идеите и разсъждения за отношенията между КСО и правителствените политики изглеждат по своя смисъл интуитивно противопоставящи се. От тази гледна точка категорията публични политики за КСО е объркваща, защото концепцията е основана като доброволна с наименованието КСО и в същото време тя трябва да бъде моделирана, формирана от антитеза на

¹ Zadek е един от пионерите сред академичните учени, който идентифицира ролята на правителствата за утвърждаване и развитие на КСО

доброволност, с наименованието публична политика (Matten&Moon, 2008). Тази позиция за КСО предизвиква все по-нарастващ брой въпроси, както от концептуален, така и от емпирически характер (Matten&Moon, 2008, Moon et al., 2012).

Първо, "противопоставеният" поглед за политика и КСО не може да бъде конкретизиран, приведен в реална форма при настъпващи изменения в типовете законодателни политики; промените в националните и глобални системи и фокуса върху "законали за КСО". Възниква въпросът при променящия се обхват на законодателството – колко дълго политиките могат да се осъществяват и от кой момент действията на компанията ще бъдат доброволни?

Второ, тази дефиниция става проблематична при провеждане на сравнителен анализ на КСО в различни страни, както и на публичните политики за КСО. Трудността произтича от това, че законодателството в отделните страни е различно – това, което в една страна се регулира от закона, в друга е въпрос на корпоративен избор (Fox, Ward, Howard, 2002).

Трето, аргументът, че бизнесът свързва КСО с това, което е добре за него и провежданите корпоративни политики, описани като КСО, са закрепени в правилата или нрави на самата бизнес система (Matten&Moon, 2008), създава неяснота по отношение на действията на глобалните компании, които оперират по целия свят – в едни страни тяхното поведение ще се приема за социално и екологично отговорно, а в други страни, същото поведение, регламентирано със закон, не трябва да бъде поставено под етикета "КСО" (Gjolberg, 2009).

Четвърто, тъй като правителствата показват нарастващ интерес към КСО и отиват дори по-далече към създаване на политики за насърчаването ѝ, предположението за ясна разграничителна линия между това, кои социални инициативи са доброволни и кои произтичат от действия-

та на правителствата, трудно може да се поддържа (Moon and Vogel, press, цитирано в Moon, 2007).

Проблематичното и непродуктивно противопоставяне между публично регулиране и доброволни КСО програми може да се счита до известна степен за преодоляно с новата дефиниция на Европейската комисия за КСО. Аргумент за това наше предположение е, че най-често използваната дефиниция за КСО в научните и практически изследвания е тази на ЕК (Dahlsrud, 2008). В Съобщението за КСО от 2011 г. ЕК променя определението – от доброволни социални и свързани с околната среда инициативи КСО се дефинира като "отговорност на предприятията за въздействието им върху обществото" (ЕК, 2011, р. 6). Набляга се по-точно върху отговорното поведение, а не на произхода на такова поведение.

Еволюцията в концепцията за КСО променя и фокуса в провежданите дискусии по отношение на КСО и публичните политики. Първоначалният дебат за ролята на правителствата е съсредоточен върху въпроса къде трябва или не трябва правителствата да регулират и да направят задължителни със закон дейностите, свързани с КСО. По-късно този дебат се разгръща, развива и изглежда, променя формата си – дискусията е по отношение на законодателство или доброволно участие (ЕК, 2001). Ролята на правителството и КСО публични политики се свързва със системи, които включват политики на "мека интервенция" или "меко регулиране", което формира доброволно поведение на бизнеса (Albareda et al., 2007; European Commission, 2002; Fox et al., 2002; Apostolakou&Jackson, 2009; Moon, J., 2007; Steurer, 2010; Moon, Slager et al., 2012; Brown&Knudsen, 2012).

С по-широкото разбиране за КСО на сегашния етап (вкл. и новата дефиниция на ЕК) дебатът за противопоставянето между доброволност и задължителни инструменти, се насочва към всеобхватни

те предизвикателства за създаване на инструмент за отчетност и верифициращи механизми, за да се осигури подходящо законодателство с КСО ангажменти. КСО не е заместител, а допълнение към твърдото законодателство. Като такава тя (КСО) не трябва да се детерминира като задача на публичните власти за установяване на задължителни правила на национално и/или международно ниво, а като спазване на определени минимални и социални стандарти (Bertelsmann Stiftung, 2007).

В настоящата статия се споделя възприетото в академичната литература мнение за *необходимостта от разграничаване на КСО публични политики от задължителното регулиране*. Където има строго правителствено регулиране за определен начин на поведение на бизнеса, както и наказания за неспазването, неизпълнението му, става въпрос за командно-контролен подход, наложен от съответното правителство, а не за бизнес поведение, което може да бъде характеризирano като КСО. Има широк спектър от политики, с които правителствата могат да насърчават КСО, и той варира в зависимост от "регулаторна компактност" в съответната страна – правителствата могат да налагат различни нива на законодателни изисквания и да оставят достатъчно области, пространства за свобода на действие и корпоративен избор. Наложилото се все по-широкото разбиране за КСО публични политики означава, че КСО е много повече от само "чисто доброволно действие".

Публичните политики за КСО показват голямо разнообразие: те могат да ускорят корпоративните инвестиционни решения чрез финансови стимули (в т.ч. субсидии, търговия на въглеродни емисии или чрез програми за изследване и развитие, създаващи нови технологии). Доколкото потребителските решения имат значение, публичните КСО политики могат да допринасят за нарастване на потребителското

съзнание (в т.ч. чрез информационни кампании), осигуряване на правдоподобност (чрез еко-етикети) или чрез влияние върху цените (облагане с данъци или намалени данъци). Ако публичните КСО политики се стремят да влияят върху решенията на заинтересованите страни, те могат да бъдат фокусирани върху дейностите на собствената си държава (в т.ч. устойчиви обществени поръчки) или да се опитат да подобрят прозрачността и отчетността (в т.ч. промотиране или изисквания за КСО отчети). Когато се фокусира върху изграждане на корпоративния капацитет – организационното обучение, хибридни инструменти като мултидиалог между множеството заинтересованите страни или публично-частно партньорство могат да бъдат популяризирани.

3. Теоретична дискусия: Подходи за анализ на публични политики за насърчаване на КСО

В академичната литература и практическите изследвания анализите на КСО и публичните политики имат различен фокус. Направеният литературен обзор дава основание да считаме, че теоретичната дискусия за ролята на правителството във формирането на политики за КСО може най-общо да бъде разделена в две категории: *вътрешно управление и глобално управление* (Brown and Knudsen, 2012).

Една група изследвания са свързани с изясняване на връзката между вътрешните институции и тяхното влияние върху правителствената политика за КСО инициативи. Учените в тази област се основават на теорията за сравнителните икономически системи и доказват, че правителствените политики за КСО в отделните страни отразяват вътрешните политико-икономически институционални различия, както предвижда подходът "многообразие на капитализъм" и националната бизнес система. Фокусът основно е насочен към вътрешното управление.

Нарастващите процеси на глобализация провокират изследвания на друга група учени, които считат, че правителствените политики показват нови форми на управление, които основно са адресирани към нуждите на глобалния бизнес – нужди, които могат да бъдат интерпретирани чрез призмата на вътрешната публична политика. Фокусът е към глобалното управление.

3.1. Вътрешно управление

Редица изследователи привеждат доказателства, че КСО политики се изграждат върху исторически формиралите се институционални структури, имащи отношение към въпросите на отговорното поведение на бизнеса. Пътят на развитие на КСО политики, зависи от националната бизнес система и ли от "вариантите на капитализъм" (Matten & Moon, 2008)

Перспективата наречена "варианти на капитализъм" (Hall & Soskice, 2001, цитирано по Matten & Moon, 2008) привежда доводи, че националната институционална среда благоприятства систематични различия в стратегическата координация сред заинтересовани страни, които могат да бъдат категоризирани в термини на два различни модела на организация на бизнеса: либерална пазарна икономика в англосаксонските страни и координирани пазарни икономики в континентална Европа. В своето изследване Apostolaki & Jackson установяват, че фирмите от много либералните пазарни икономики в англосаксонски страни имат много по-висок резултат в много дименсии, с които измерват КСО, отколкото фирмите, опериращи в страните с координирани пазарни икономики в континентална Европа (Apostolaki & Jackson, 2009).

На тази основа се правят предположения, че правителствата в страните с различна пазарна икономика правят различен политически избор при провеждане на КСО политики, за да въздействат върху поведението на бизнеса. В зависимост от "разно-

образието на капитализъм" и свързаната с това литература страните се обособяват в различни групи. Според Albareda & Lozano на базата на направения анализ на КСО публични политики на 15 страни – членки на ЕС, могат да се идентифицират четири "идеални" модела за развитие на публичните политики: Партньорство (Дания, Финландия, Швеция, Холандия); Бизнес, ориентиран към обществото (Великобритания и Ирландия); Устойчивост и корпоративно гражданство (Белгия, Франция, Германия и Люксембург) и Агора ((Гърция, Италия, Испания, Португалия) (Albareda, Lozano et al., 2007).

Изследване на публичните политики за КСО на всички страни – членки на ЕС, и тяхното сравняване на базата на "разнообразието на капитализъм" разграничава тенденциите в публични политики най-общо в следните групи: Англосаксонски; Скандинавски; Германия и Австрия; Средиземноморски; страните от Централна и Източна Европа (Moon J, Slager et al., 2012).

Националните различия в КСО, както вече отбелязахме, могат да бъдат обяснени с исторически установените институционални рамки, които определят формата, модела на "националната бизнес система" (Whitley, 1997 цитирано в Matten, Moon, 2008, р. 407). Различният институционален контекст в отделните страни формира различни типове национални бизнес системи с различна логика на икономически действия. (Deeg and Jackson, 2007). Whitley (1999, цитирано в Matten, Moon, 2008, р. 407) идентифицира четири ключови характеристики на исторически установени, формирани се национални институционални рамки: политическа система; финансова система; системата на образование и заетост; културна система. Поради специфичните характеристики на тези системи в отделните страни съществуват различни форми на развитие на КСО (например експлицитна в САЩ и имплицитна в Европа; експлицитна в Великобритания и имплицитна в страни с координирани пазар-

ни икономики, например Германия) – "подходът национална бизнес система обяснява различията в експлицитната и имплицитна КСО" (Matten&Moon, 2008, p. 417). Експлицитната КСО се използва, за да опише в явна форма корпоративните социални дейности, преди всичко доброволни политики и стратегии, мотивирани от възприетите очаквания на различните заинтересовани страни. Имплицитната КСО се състои от ценности, норми, стандарти и правила, обикновено нормативно или законово определени в отговор на очакванията на обществото за ролята на корпорациите в него. Превзходството на един елемент над друг зависи от институционалната среда на националната бизнес система, където корпорацията оперира или е нейното главно управление (Matten&Moon, 2008)

Институционалната теория разглежда възникването и развитието на корпорациите като "закрепени" в рамките на формални и неформални правила (North, 1990, цитирано по Campbell J, 2007, с. 946). Широк е обхватът на тези правила – от принудително, задължително политическо регулиране към по-малко формални ограничения, такива като влияние на стандарти, приети от професионални групи.

КСО се определя в по-широки системи за отговорност, в които бизнесът, правителствените и социалните актьори оперират съобразно някакви мерки на споделени отговорности, вътрешна зависимост, избор и капацитет. Предпоставка за това е, че правителствата и компании оперират в среда, която е широко структурирана от правила, организации, социални норми, стандарти, и различни подсистеми, които може общо да бъдат дефинирани като институции. В по-голяма част от академичните изследвания, свързани с КСО, "институциите" се разбират в по-широк аспект – не само формалната организация на правителство и корпорации, но също така стандарти, инициативи и правила (Campbell, 2007; Matten& Moon, 2008).

Националните институции, които регулира учени определят като ключова детерминанта на фирмените КСО инициативи, насочва техния интерес към изясняване на въпроса: как институционалните различия в отделните страни влияят върху начина, по който фирмите са ангажирани с отговорно бизнес поведение (Aguilera et al., 2007; Campbell, 2007; Matten&Moon, 2008).

Съществуват две основни обяснения относно връзката между КСО инициативи във фирмите и вътрешните институции. КСО се разглежда като "заместител", подходяща, съответстваща на вътрешните институционални структури (Apostolakou, Jackson et al., 2009; Matten&Moon, 2008) или като огледало (Campbell, 2007, Gjolberg, 2009) на тези институции. Различията между социално отговорните инициативи на компаниите в отделните страни се обясняват с различните институционални структури, но с оставяне на определена степен на свобода и корпоративен избор (Aguilera et al., 2007).

Потвърждения за значимостта на институционалните фактори във формирането на моделите на КСО са получените резултати и изводи в редица изследвания. "Националните институции, според А. Apostolakou и G. Jackson, са силна детерминанта на КСО практики на ниво фирма – по-силните форми на институционална координация сред заинтересованите страни на национално ниво имат негативно влияние върху адаптирането на КСО практики на фирмено ниво. Резултатите от изследванията подкрепят представата, че доброволните КСО практики в либералните икономики са заместител на институционалните форми на участие на заинтересованите страни, а не тяхно огледало" (Apostolakou&Jackson, 2009, p. 385).

Matten и Moon (2008), както вече беше посочено, предлагат друга гледна точка за това как националните институции оформят модели на КСО, като наблягат на имплицитно-експлицитни дименсии на КСО прак-

тики. Съвременната им теза убеждава, че КСО може да действа в експлицитна форма, експлицитен заместител на по-слабите институции в либерални страни като Великобритания, докато остава имплицитната и закрепена в границите на формални институции в много координирани икономики в Европа, такива като Германия (Albareda et al., p. 392).

Най-общо твърденията в изследванията на посочените по-горе автори са, че КСО практики се очертават и може да бъдат по-скоро заместител на формалните институции, отколкото като огледало на по-активните действия на участия на заинтересованите страни.

Противоположно на това твърдение е становището на Campbell, който разглежда вътрешните институции като огледало на корпоративните социални инициативи. Поведението на фирмите (отговорно или не) се влияе от институционални условия – регулаторните механизми на държавата, споразумения и консенсус между корпорации, правителство и другите заинтересовани страни; регулирането на дейностите от самите индустрии чрез браншовите организации (собствено, вътрешно регулиране); наличието и действията на неправителствени организации, граждански движения и гр., които наблюдават поведението на компаниите и при необходимост ги мобилизират да променят своето поведение. Според този автор влиянието на образованието в бизнес училищата и други образователни програми, в които мениджърите участват; институционалният диалог със синдикати, служители, групи на обществото, инвеститори и гр. заинтересовани страни са сред факторите, които формират начина на поведение на фирмите (социално отговорно или не). На основата на редица хипотези (формирани и доказвани), изследвайки влиянието на посочените по-горе фактори върху поведението на бизнеса, Campbell прави извода, че институ-

ционалните фактори са огледало на корпоративните социални инициативи (Campbell, 2007).

Макар и различни в своите позиции по отношение на това дали вътрешните институции са "заместител" (Matten&Moon (2008); Apostolakou, Jackson et al., 2009) или "огледало" на КСО (Campbell, 2007, Gjolberg 2009) тези автори считат, че вътрешните за съответната страна институционални фактори моделират развитието на КСО, различните типове институции могат да влияят на развитието и разпространението на КСО практики. Фокусът е върху вътрешното развитие, без да се отрича влиянието на глобализацията. Gjolberg (2009) твърди, че не само политико-икономическият институционален контекст е този, който формира социално отговорни практики, но също така и броят и размерът на глобално ориентирани компании, опериращи в съответната страна.

Посочените изследвания са обект на критики от Brown and Knudsen в няколко аспекта: в някои от научните статии се фокусира върху обясненията на КСО на фирмено ниво, а не КСО правителствени политики. Анализите са общи и на агрегирано ниво и връзката между вътрешните политико-икономически институции и КСО обикновено се основава на допускания, специфични хипотези, отколкото на доказателства с конкретни аргументи. Учените продължително дебатират кои страни са най-социално отговорни (Campbell, 2007; Gjolberg, 2009; Jackson&Apostolakou, 2009) и обясняват заключенията на базата на известни различни КСО индекси. Обаче тези индекси често не са сравними и за това е необходимо да се направят много подробни анализи на специфичните механизми и процеси, които формират правителствените КСО политики (Brown&Knudsen, 2012).

Независимо от критиките изследванията на академичните учени показват категорично, по безспорен начин, че КСО като

заместител или огледало на институционалните структури отразява политико-икономическия контекст. Това дава основание да се счита и очаква, че съдържанието на правителствените КСО политики ще варира в различните страни. КСО трябва да бъде разглеждана в светлината на съответния национален контекст, защото историята, политическите системи, икономическите тенденции и културните традиции дълбоко моделират обществата, в които КСО заема своето място. Това са и основните причини, поради които варирането на стъпките, предприети от правителствата за утвърждаване и развитие на концепцията за КСО.

3.2. Анализ на глобалния фокус

Привържениците на глобализацията обясняват произхода на корпоративните социални практики с въздействието на транснационализацията на бизнес дейностите през текущото десетилетие. Тези учени прилагат много глобален фокус при анализа на връзката между КСО публични политики и някои социални и екологични предизвикателства, възникнали от транснационалните бизнес действия в глобален икономически контекст. Ключовите фактори за предприемане на действия от правителствата, свързани с КСО, са социалните и екологични последици от транснационализацията на бизнес дейностите; трансформирането на благосъстоянието на държавата и предизвикателствата на социалното управление. (Albareda et al. 2007). КСО може да бъде разбрана като последица от глобалните бизнес дейности, държащо се на това, че бизнесът все повече отчита влиянието, което той оказва върху околната среда и обществото (Zadek et al., 2001).

Учените от глобалното управление основно акцентират върху зависимата роля на държавата от транснационалните компании и намаляването на политическата ѝ власт, което я прави по-малко подходяща.

Обясненията наблягат върху това как процесът на глобализация поставя съмнение върху ефективността и легитимността на установените роли и отговорности на държавата (Scherer & Palazzo, 2011). Регулаторните дейности и режими на глобално ниво, според тях, може да се осъществяват без участие на най-висшата, върховна власт на правителството, тъй като нараства ролята на организациите на гражданското общество, вътрешноправителствените организации и транснационалните кооперации, увеличават се различните форми на сътрудничество между тях и влияние при решаването на различни проблемни области.

Накратко казано, тези подходи споделят предположението за вътрешна правителствена празнина, която може да бъде запълнена чрез транснационално управление (Scherer, 2011).

Едва ли можем да прием съществуващата дискусия като крайно противопоставяща се – или вътрешно управление (само вътрешно управление без отчитане процесите на глобализацията) или глобално управление (отричане на ролята на държавата и исторически сложилите се различия в икономическо, политическо, социално и културно развитие). Придържаме се и споделяме разбирането за прилагането на *интегрирания подход* в управлението на КСО. Политическата роля на държавата ще се запази и в бъдеще и публичните политики, подкрепящи КСО, ще отразяват различията, които съществуват в политическото, икономическото, социалното и културно развитие в различните страни. Необходимо е в процеса на формиране на правителствените политики глобалните инициативи за КСО и протичащите ускорени процеси на глобализация да бъдат интегрирани и отчитани през призмата на вътрешната публична политика на съответната страна.

Поставяйки акцента върху взаимодействието на ролята на правителствата

и глобалното управление, Moen и Knudsen изследват как управлението на КСО може да бъде взаимно, включващо двата елемента: първо, вместо да се фокусира изолирано върху една група актьори (правителство, гражданско общество, бизнес) този подход подчертава взаимодействието между тях, като може да се обърне специално внимание на правителствените актьори. Например, правителството на Дания изисква големите фирми да представят отчет за нефинансови инициативи, като се дава предимство на Глобалния договор като предпочитана форма и начин на отчитане (Brown and Knudsen, 2012); второ, вместо да се фокусира на КСО инициативи като отражение на вътрешните за страната програми и широко да се игнорират международните дименсии или обратното да се отразява глобалното ръководство, което компенсира слабото вътрешно, правителствено управление, споделеният подход подчертава как правителствата могат да участват в моделирането на КСО, като си взаимодействат с всички заинтересовани страни извън своите териториални граници. Такъв подход се разпростира извън границите на национална бизнес система. Според учените от глобализацията, транснационалното управление твърденията на Moen и Knudsen показват, че КСО все повече отразява интернационализирани модели на вътрешните национални норми и системи. (Scherer and Palazzo, 2011).

Необходимостта от прилагане на интегриран подход се подчертава на високо политическо ниво (G 8, ЕС), като се открояват значението и ефектът на КСО публични политики за справяне с глобалните предизвикателства за справедлив и устойчив растеж (Bertelsmann Stiftung, 2007; ЕС, 2011). Публичните КСО политики отразяват различни външни аспекти, свързани с развитието, растежа и търговията. Някои страни се справят със слаби или заражащи се сега граждански общества или

нарастващи правителствени проблеми и пропуски, както и желание за увеличаване на социалния и културния капитал – всичко това намира израз и дава отражение в много вътрешен подход към стратегиите и публичните политики за КСО. "Въпреки разрастването на ЕС и други глобални региони, които значително моделират вътрешните политики на много страни днес, политическото правителство няма да умре. Правителствата навсякъде започват да осъзнават, че нова задача им предстои: формиране на рамка за между секторно сътрудничество и за споделена отговорност" (Bertelsmann Stiftung, 2007, p. 5)

КСО се възприема като полезна рамка, в границите на която може да бъдат намерени нови начини за сътрудничество между правителства и граждански общества, създавайки иновативни и креативни механизми за управление (Zadek 2001, Albareda et al. 2004). Корпоративното гражданство, подчертава Zadek, ще се развива над, отвъд случаите на индивидуалното лидерство чрез колективни действия с правителствата и организациите на гражданските общества (Zadek 2001).

4. Анализ на публичните политики за насърчаване на КСО в България – фокус и тенденции

Направеният преглед на академичната литература и практическите изследвания в областта на КСО и публичните политики, както и нашето самостоятелно проучване, ни дават основание да считаме, че действията на публичния сектор за популяризиране и подкрепа на КСО са повлияни от две основни групи фактори: вътрешни фактори (социалния и политико-икономически институционален контекст в съответната страна) и външни фактори – глобалните инициативи и тези на ЕС. Комбинацията от тези две области обикновено създават обосновките на националните политики за КСО и резултатите от избора на предпри-

етите стъпки за постигане на поставените цели. Подобно на КСО дейности в компаниите, инструментите на публичните политики също трябва да бъдат взаимно свързани, координирани и изпълнявани във взаимна връзка.

Тази част на статията представя систематизирано основните резултати от анализа на правителствени политики, подкрепящи развитието на КСО в България².

Политическите противоречия, свързани с хода на осъществяваните демократични промени след 1989 г. (програма за радикални промени или плавен преход), забавиха развитието на пазарната икономика в България. Като цяло забавеният процес на пазарни реформи и приватизация, липсата на гражданско общество, бизнес култура и поведение не благоприятстват развитието на КСО³. В известна степен като период, в който темата за КСО се появява и започва прилагането на корпоративни социални инициативи, се счита 2001-2002 г., когато се създават редица организации като Българска мрежа на Глобален договор на ООН, Българския дарителски форум, Национална кръгла маса за социални стандарти и др. Противоположно на опита в Западна Европа, където КСО възниква в резултат на острата критика на медиите и изискванията на потребителите към намаляване или компенсиране на негативното въздействие на бизнеса върху обществото и околната среда, то в България, както и в другите страни от Източна Европа, идеята и практика за корпоративни социални инициативи възниква от самия бизнес – големите международни компании, подкрепяни от международни институции, най-често Програмата за развитие на ООН.

Развитието на публичните политики се осъществява преди всичко под въздействието на външни фактори, основно инициативите на ЕС. За разлика от редица развити страни, в които произходът на публичните политики за КСО произтича в резултат на криза в правителственото управление (например Великобритания), то в България действията на публичния сектор в областта на КСО основно могат да бъдат свързани с членството на България в ЕС. Подобно на другите страни членки България следва рамката на КСО инициативи, определени от Брюксел.

В синтезиран вид тенденциите и фокусът на публичните политики, подкрепящи развитието на КСО в България, се изразяват в следното:

първо, *правителствената политика в областта на КСО започва да се проявява в експлицитна форма*. Осъществяват се инициативи, които директно са насочени към насърчаване и подкрепа на КСО.

Националната стратегия за КСО в България за периода 2009-2013 г., както и плановете за нейното изпълнение, се считат за най-явната форма, която използват правителствата за популяризиране и насърчаване на прилагането на корпоративната социална отговорност. На фигурата по-долу е представена хронологията на прехода от неявна към явна публична политика за КСО.

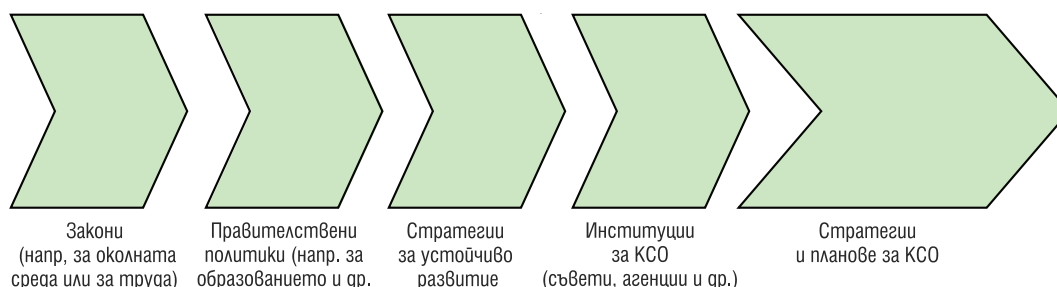
В националната стратегия за КСО на България като страна, която все още е в начален етап на развитие на социално и екологично отговорни практики, фокусът е преди всичко върху популяризиране и утвърждаване на концепцията за КСО.

Политическата отговорност е съсредоточена в една държавна институция –

² Научното изследване е направено по университетски проект на тема "Корпоративна социална отговорност – част от европейските социални практики", с ръководител Ир. Славова, финансиран от фонд "Научноизследователска дейност на УНСС".

³ Изследването на факторите за развитие на КСО в България е извън целите на настоящата статия. По тези въпроси виж. Dimitrov, K., Corporate Social Responsibility Activities of Business Organizations in Bulgaria, www.uaic.ro; Корпоративната социална отговорност в България – нови предизвикателства, Програма на ООН за развитие, България, 2007.

Статии

Фигура 1. От неявна към явна публична политика за КСО

Източник: Knopf, Jutta; Kahlenborn, Walter; Hajduk, Thomas; Weiss, Daniel; Feil, Moira; Fiedler, Romy; Klein, Johanna, *Corporate Social Responsibility. National Public Policies in the European Union*, European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, 2010, p. 28.

Министерството на труда и социалната политика, сектор "Корпоративна социална отговорност".

Второ, *Разширяване обхвата на въпросите, адресирани в публичните политики в областта на КСО.*

Осъществяват се правителствени инициативи към *различните типове бизнес*, преди всичко малък и среден бизнес. Малките и средни предприятия (МСП) са приоритет на ЕС, те имат определящо значение и за икономическото развитие в България. Подобно на другите страни в България най-често дейностите (конференции, кръгли маси, форуми и обучения, конкретно насочени към МСП) са свързани с популяризиране на концепцията за КСО сред МСП. Изследването показва, че в тази област е необходима много по-активна роля на публичния сектор, прилагането не само на информационните, но и на другите политически инструменти (икономически, финансови, правни). Това е необходимо поради няколко причини: първо, МСП не познават добре същността на концепцията за КСО – направеното емпирично проучване⁴ показва, че 62,5 % от представителите на бизнеса (80 % от изследваните фирми са МСП) имат най-обща представа относно КСО; второ, основен проблем на МСП, който се из-

тъква на Европейско ниво, е, че повечето от тях възприемат КСО от позицията на "нещо, което е правилно да се прави", а не като на стратегически въпрос за тяхното по-добро бъдещо развитие. Нашето проучване потвърди този тип разбиране за КСО – представителите на бизнеса в България свързват КСО с подобряване на имиджа на компанията (67,5 % от всички участници в изследването); осъществяват предимно еднократни инициативи (33,5 % от всички участници) под формата на дарения (наг 50 % от всички респонденти) и не откриват икономически и финансови ползи от осъществяване на корпоративни социални инициативи.

Правителствените инициативи в България би следвало да акцентират върху утвърждаването на концепцията за КСО сред МСП, ползите от нейното прилагане, развитието на стратегически подход. В тази насока са препоръките на ЕК в обновената стратегия за КСО, също така и някои от предвидените инициативи в националните планове за изпълнение на Националната стратегията за КСО за 2009-2013 г.

Специфични национални инициативи се разгръщат в отделни *сектори* (типичен пример в това отношение е проектът в областта чисто производство и КСО в

⁴ Емпирично проучване на бизнеса в България е направено по посочения университетски проект.

туристическия сектор, главно хотелиерство), на регионално и местно ниво (провеждане на регионални борси на идеи по корпоративна социална отговорност в Добрич и Хасково и др.).

Широк е обхватът на темите, агресивни в публичните политики за КСО. Европейската комисия, както и редица страни членки, разширяват политиките за ангажиране на бизнеса към решаването на международни въпроси като проблемите за човешките права, климатичните промени и устойчивото развитие.

Направеното от нас проучване на прилаганите публични политики за КСО в България в сравнителен контекст с другите страни членки в основните теми, определени от ЕС като приоритетни, показва, че в редица области България изостава (КСО в малките и средни предприятия; социалноотговорни инвестиции), в някои са направени необходимите действия в отговор преди всичко изпълнението на регламентите на ЕС в съответната област (корпоративната социална отчетност и оповестяване на информация за КСО; потенциал на КСО в борбата за климатичните промени; зелени, социални и устойчиви обществени поръчки). Като цяло ситуацията в страната е аналогична на тази в новите страни – членки на ЕС.

Трето, използване на разнообразни инструменти на публична политика. Макар че информационните инструменти (кампании; обучителни курсове, уебсайтове, ръководства, конференции, кръгли маси и семинари и т.н.), насочени към популяризиране на концепцията и добрите практики в България, са най-широко разпространени, се забелязва тенденция към увеличаване на правните инструменти. Те се използват от правителствата, за да се определят минимални стандарти за от-

говорни бизнес действия в рамките на законова, правна рамка (Fox, 2002)⁵. Както вече отбелязахме, политическите инструменти се считат за "меко регулиране", "мека интервенция", която остава свобода за действие, пространства за корпоративен избор. Най-общоприет пример са изискванията за отчетност на фирмите за техните икономически, социални и екологични дейности. Всички страни членки възприемат директивата за модернизация на осчетоводяването (до 2009 г.), но някои от тях за разлика от България приемат и други закони с допълнителни изисквания във връзка с отчетността (отчитане на информация в областта на околната среда, социалната дейност и фирменото управление). Целта е да се насърчат компаниите за използване на необходимите инструменти за измерване на социалното и екологично въздействие от своите дейности по стратегически начин. Пример в това отношение са страните Холандия, Дания, Франция, Швеция, Испания и Португалия и др.

Изследването потвърждава, казаното преди това, че осъществяваните правителствени действия в областта на КСО в България, както и в много други страни от Централна и Източна Европа, са повлияни от политиките на ЕС. Правните инструменти, прилагани от българското правителство, са преди всичко в отговор на изпълнението на регламентите на ЕС: в областта на отчетността; обществените (вкл. зелените) поръчки; доброволните механизми, схеми на Общността за намаляване въздействието върху околната среда – екомаркировките, системата за управление и одитиране на околната среда (EMAS) и др. Разработени са също така Национален план за действие за насърчване на зелените обществени поръчки за

⁵ Fox определя четири основни роли на публичния сектор за укрепване на КСО: правна, подкрепяща, подпомагаща и партньорска (Fox, 2002).

периода 2012-2014 г., Национален план за действие по изменение на климата 2013-2020 г.; предстои приемането на закон за климатичните промени и др.

Икономическите и финансови инструменти, основаващи се на пазарните сили и прилагането на финансови стимули, подобно на по-голяма част от страните членки не са добре развити. С тези инструменти се стимулират инициативи на компаниите за КСО чрез различни схеми на субсидии и данъчни инициативи (например при дарителство). Най-общоприет пример за този тип политически инструменти са данъчните инициативи при корпоративно дарителство за благотворителност, каквато е практиката на Италия, Полша, Англия, България и др. страни. В България, както и в други страни от Централна и Източна Европа (например Унгария и Румъния), се прилагат и данъчни схеми, с които се стимулират различията и възможностите за равенство чрез намаляване на данъци (Законът за корпоративното подоходно облагане в България предвижда данъчни облекчения при наемане на безработни лица и хора с увреждания).

Подобно на редица европейски страни финансовата подкрепа за КСО в България се осъществява чрез различни схеми на безвъзмездна помощ, финансирани от европейските фондове или фондове, специално създадени с цел енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници. Например фонд LIFE може да бъде идентифициран като схема с цел подпомагане на проекти за околната среда и консервация на природата, структурните фондове на ЕС също са насочени към устойчивото развитие и КСО.

Разгръщането на тези политически инструменти изисква разширяване на правителствените ресурси за създаване на законови изисквания, които да позволят на бизнеса да направи своя избор (данъчни облекчения; субсидии).

Един от най-често използваните икономически инструменти в по-голяма част от страните членки (Англия, Ирландия, Германия, Португалия, Гърция, Австрия, Испания, Унгария, България, Словакия и Словения) са националните награди. Основната им цел е да се стимулира практиката на КСО и да се придобие положителна репутация. Много нови схеми в България експлицитно са фокусирани върху КСО и устойчивото развитие – такива са наградите за социално отговорно предприятие на годината, които се връчват от 2006 г.; наградите "Зелена България" и др.

Различните типове инструменти не са взаимно изключващи се – например популяризиране роля за КСО чрез информационни кампании може да бъде пример за партньорство с много заинтересовани страни, а хибридните – представляват комбинация от два или повече политически инструмента.

В България, подобно на редица страни членки, се наблюдава макар и все още в начален етап движение от информационни и партньорски инструменти към слабо развитие на икономически и финансови правителствени инициативи и разширяване обхвата на правни инструменти на публични политики (прилагане на "меко регулиране").

5. Заключение

Систематизираната представа за основните въпроси, които понастоящем ЕС и страните членки включват под наименованието КСО; открояването на общото, различното и предстоящото в бъдещето развитие на националните публичните политики за насърчване на отговорно бизнес поведение в България ни дават основание да направим следното най-общо заключение:

Първо, формира се тенденция към разширяване на предмета и темите, адресирани в инициативите на публичния сектор за популяризиране и насърчване на КСО в България.

Второ, подобно на редица страни – членки на ЕС, в България започва движение от информационни и партньорски инструменти към слабо развитие на икономически и финансови правителствени инициативи и разширяване обхвата на правните инструменти на публични политики (прилагане на "меко регулиране").

Макар и в много начален етап, правителствените политики в България подобно на редица страни – членки на ЕС не просто структурират среда, в която компаниите избират дали да бъдат отговорни, или не, а се въвеждат политики, които в експлицитна, явна форма директно са насочени към насърчаване на КСО.

Литература

- Albareda, L.; Lozano, J. M. & Ysa, T., 2007. Public Policies on Corporate Social Responsibility: The Role of Governments in Europe, in: *Journal of Business Ethics*, 74, 391-407.
- Albareda, L., Josep M., Lozano, A., 2008. The changing role of governments in corporate social responsibility: drivers and responses; *Business Ethics: A European Review* Volume 17 Number 4, 347-363.
- Aguilera, R. V., Jackson, G., 2003, "The Cross-National Diversity of Corporate Governance: Dimensions and Determinants" *Academy of Management Review* 28, 477-465.
- Aguilera, R. V., Williams, C. A., Conley, J. M., Rupp, D., 2007, "Corporate Governance and Social Responsibility: A Comparative Analysis of the UK and the US" *Corporate Governance: An International Review* 14, 147-158.
- Apostolakou, A., Jackson, G., 2009, Corporate Social Responsibility in Western Europe: An Institutional Mirror or Substitute? *Journal of Business Ethics*, Springer p. 372-394.
- Brown, D., Knudsen, J., 2012. Visible Hands: Government Policies on Corporate Social Responsibility in Denmark and the UK Paper presented to the CES Conference 23 March 2012. <http://openarchive.cbs.dk>
- Bertelsmann Stiftung, 2007, "CSR Navigator – Public Policies in Africa, the Americas, Asia and Europe", <http://www.bertelsmann-stiftung.de.csr>
- Campbell, J., 2007, "Why Would Corporations Behave in Socially Responsible Ways? An Institutional Theory of Corporate Social Responsibility" *Academy of Management Review* 32 946-967.
- Dahlsrud, A., 2008, How Corporate Social Responsibility is Defined: an Analysis of 37 Definitions, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Volume, 15, 1-13.
- Deeg, R., Jackson, G., 2007, "Towards a More Dynamic Theory of Capitalist Variety" *Socio Economic Review* 5 149-180.
- Elkington, J., 1994, Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development, *California Management Review*, 36/2: 90-100.
- European Commission, 2001, Promoting a European framework for corporate social responsibility; Green Paper; http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/greenpaper_en.pdf
- European Commission 2002, Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development; COM (2002) 347 final; http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-dial/csr/csr2002_en.pdf
- European Commission 2006, Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility; Communication from the Commission; COM (2006) 136 final; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/>
- European Commission, 2011, "A Renewed EU Strategy 2011-2011 for Corporate Social Responsibility", COM 2011 681 Final, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/index_en.htm
- Knopf, Jutta; Kahlenborn, Walter; Hajduk, Thomas; Weiss, Daniel; Feil, Moira; Fiedler, Romy; Klein, Johanna, 2010, Corporate Social Responsibility

- National Public Policies in the European Union, European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion Unit C2, <http://ec.europa.eu.social>
- Kimberly, A., Benzaken, T., 2009, Public Policy and the Promotion of Corporate Social Responsibility, School of International Relations and Pacific Studies, University of California, San Diego August 2009 BSR
- Knudsen, J. S., Moon, J., 2012, "Corporate Social Responsibility as Mutual Governance: International Interactions of Government, Civil Society and Business".
- Gjølberg, M., 2009, "The Origin of Corporate Social Responsibility: Global Forces or National Legacies?" *Socio-Economic Review* 7605-637.
- Gjølberg, M., 2010, "Varieties of Corporate Social Responsibility (CSR): CSR Meets the "Nordic Model", *Regulation and Governance* 4203-229.
- Fox, T., Ward, H., Howard, B., 2002, Public Sector Roles in Strengthening Corporate Social Responsibility: A Baseline Study. Washington D.C.: World Bank; <http://www.iied.org/pubs/pdf/full/16014IIED.pdf>
- Friedman, M., 1970, The social responsibility of business is to increase its profits, in: *New York Times Magazine*, September 13, 122-126.
- McWilliams, A. & Siegel, D. 2001, Corporate Social Responsibility: A Theory of the Firm Perspective, in: *Academy of Management Review*, 26/1, 117-127.
- Moon, J., 2002 a, 'Business Social Responsibility and New Governance', *Government and Opposition* 37, 385-408.
- Moon, J., 2007b: The Contribution of Corporate Social Responsibility to Sustainable Development, *Sustainable Development*, 15, 296-306.
- Matten, D., Moon J, 2008, "Implicit" and "explicit" CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility" *Academy of Management Review* 33 404-424.
- Moon, J., Slager, R., Anastasiadis, S., Hardi, P., Bartz, R., Knudsen, J. S., 2012, "Analysis of the National and EU Policies Supporting Corporate Social Responsibility and Impact", report finalized as part of the European Commission funded Framework Program 7 Research Project "CSR Impact".
- Nelson, J. (2004): The Public Role of Private Enterprise: Risks, Opportunities and New Models of Engagement. Working Paper of the Corporate Social Responsibility Initiative. http://www.ksg.harvard.edu/cbg/CSRI/publications/nelson_public_role_of_private_enterprise.pdf
- Porter, M., Kramer, M., 2006, "Strategy and Society. The Link between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility" *Harvard Business Review* 8478-92.
- Steurer, R., 2011, Soft instruments, few networks: How 'new governance' materialises in public policies on CSR across Europe., *Environmental Policy and Governance Env. Pol. Gov.* 21, 270-290.
- Steurer, R., 2010, The Role of Government in Corporate Social Responsibility: Characterising Public Policies on CSR in Europe; *Policy Sciences*, 43/1, 49-72.
- Scherer, A. G., Palazzo, G., 2011, "The New Political Role of Business in a Globalized World: A Review of a new Perspective on CSR and its Implications for the Firm, Governance, and Democracy" *Journal of Management Studies* 48899-931.
- Zadek, S., 2001, Third Generation Corporate Citizenship: Public Policy and Business in Society. London: Account Ability.
- Zadek, S., 2004, The Path to Corporate Responsibility, in: *Harvard Business Review*, December 2004, 125-132.
- www.serc.bg Център за социална и екологична отговорност, проект "Устойчиво развитие на предприятията в България".
- World Business Council for Sustainable Development. 1999. *Corporate Social Responsibility: Meeting Changing Expectations*. World Business Council for Sustainable Development: Geneva.